

byggnadsvård

Kv Alen och Palmen

Katrineholms stad, Södermanlands län

Fördjupad kulturmiljöanalys

David Hansson

SÖRMLAND
MUSEUM_s

En del av Landstinget Sörmland

Rapport 2015:5

byggnadsvård

Kv Alen och Palmen

Katrineholms stad, Södermanlands län

Fördjupad kulturmiljöanalys

David Hansson, byggnadsantikvarie

© 2015 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & Utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@dll.se
www.sorlandsmuseum.se

Författare: David Hansson, byggnadsantikvarie
Omslagsbild: Foto: David Hansson (SLM D2015-1181)
Foto, där ej annat anges: David Hansson
Diarienummer: KN-SLM15-0110
Allmänt kartmaterial: Katrineholms kommun
Nyköping 2015

Innehåll

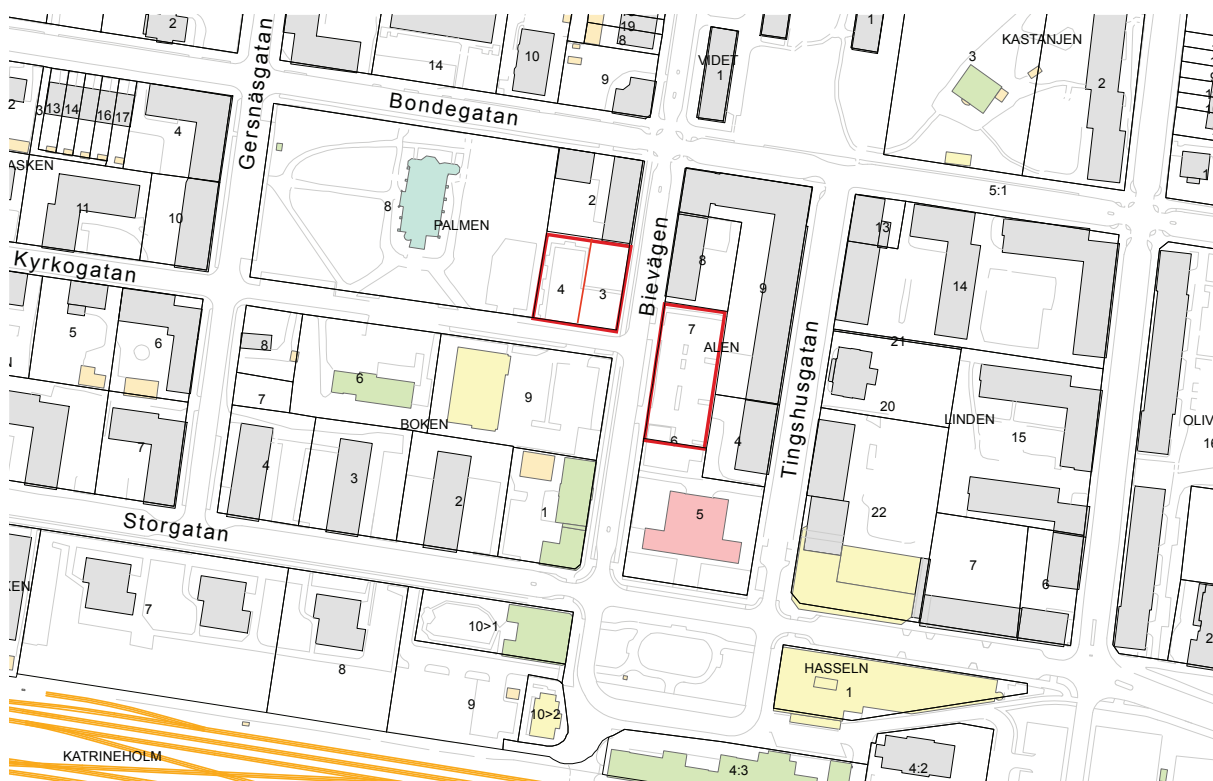
1. INLEDNING	5
2. ADMINISTRATIVA UPPGIFTER SAMT TOMERNAS LÄGE	6
4. BEFINTLIG BEBYGGELSE	8
3. HISTORIK	14
Staden utformas	14
Norrstaneringen	15
Kvarteret Alen	15
Kvarteret Palmen	16
5. KULTURHISTORISKT VÄRDE	18
6. SIKTLINJER SAMT ANALYS AV VÄRDEBÄRANDE KOMPONENTER	19
7. SLUTSATS	24
8. KÄLLFÖRTECKNING	25
Litteratur	25
Arkiv	25

1. INLEDNING

Denna rapport är utförd på uppdrag av Katrineholms kommun som en del i utformningen av en ny detaljplan för kvarteret Alen och Palmen i Katrineholms stad. Detaljplanen är tänkt att möjliggöra bebyggelse på de tomter i kvarteren som idag är obebyggda. Kvarteren ligger förhållandevis centralt i Katrineholm med bebyggelse från olika tider och av olika typ. Rapporten är tänkt att vara en hjälp i detaljplanearbetet så att största möjliga hänsyn tas till de befintliga kulturvärdena.

Kulturmiljöanalysen har bestått i en mindre arkivstudie, platsbesök samt dokumentation av tomterna med den omgivande bebyggelsen. Betydelsebärande siktlinjer och karaktärsdrag i den befintliga bebyggelsen har pekats ut samt riktlinjer för den nya bebyggelsen så att dessa på bästa sätt kan anpassas till den nuvarande miljön och om möjligt stärka densamma.

2. ADMINISTRATIVA UPPGIFTER SAMT TOMERNAS LÄGE

Karta över del av Norr i Katrineholm med tomterna för planerad bebyggelse markerade i rött. Järnvägen och järnvägsstationen syns längst ner i bild. Fastighetsbeteckningarna som refereras till i rapporten utgår från kvarterets namn samt numret på tomten vilka är synliga på kartan. Den idag obebyggda tomten i kvarteret Alen består egentligen av fler fastigheter än vad som anges i kartan och rapporten men dessa har uteslutits med hänsyn till läsbarheten. Ytterligare tomter som nämns i rapporten har funnits i kvarteret Palmen som nu är inkorporerade i kyrkans fastighet.

Fastighetsuppgifter

Objekt: Kvarteret Alen och Palmen

Kommun: Katrineholms kommun

Fastighetsbeteckning: Alen 6-7 samt Palmen 3 och Palmen 4

Län: Södermanland

Författningsskydd

Riksintresse för kulturmiljövården

Kvarteren ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården i Södermanlands län, Katrineholm D28. Motiveringen för riksintresset lyder: "Stadsmiljö som tydligt speglar järnvägsbyggandet som samhällsbildande faktor och där utvecklingsstadierna från ren landsbygd till modern stad är läsbara." Som uttryck för riksintresset nämns "Stadsplan och bebyggelse vid järnvägsstationen, järnvägsparken och Stora Torget." I kunskapsunderlaget nämns särskilt stadsplanen och bebyggelsen som

utvecklats utifrån denna som tydligt avläsbara spår i stadens bildande och utveckling.

Plan- och bygglagen, Lag (2010:900)

Plan- och bygglagen (PBL) innehåller bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Enligt 8 kap. i Plan- och Bygglagen, 13 § får en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte förvanskas. Enligt 14 § ska byggnaders yttre hållas i vårdat skick, och underhållet anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Enligt 17 §, skall ändringar av en byggnad utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Dokumentationsmaterial

Dokumentationsmaterial i form av arbetsmaterial och fotografier förvaras i Sörmlands museums arkiv, Nyköping.

Palmen 4 och 3 sett från Kyrkogatan. Idag står två träd på Palmen 3 som troligen planterades efter att de tidigare husen revs i slutet på 1970-talet. I övrigt finns inga spår efter den tidigare bebyggelsen. (SLM D2015-1182)

Den obebyggda tomten i kvarteret Alen används idag som parkering. Allén har brutits på ett par ställen för att ge plats åt infarter till parkeringen. Tomten skiljs av från Alen 4 i öster med en mur och från övriga tomter åt norr med en mindre plantering. Mot det före detta tingshuset på Alen 5 söder om tomten finns ett staket. En del av parkeringen i söder hör till tingshusfastigheten och ligger utanför tomten som är tänkt att bebyggas. (SLM D2015-1183)

4. BEFINTLIG BEBYGGELSE

Karta som visar uppförande år för närliggande byggnader till kvarteret Palmen och Alen. Tomterna för den planerade bebyggelsen är markerad med röda kanter.

Den största delen av den kringliggande bebyggelsen är uppförd i spannet mellan 1940-1970. Detta är ett spår av de omfattande rivningarna efter andra världskriget. Även om kartan ovan bara visar ett utsnitt ur staden är det representativt för hela Norr. Fler hus än vad som sedan kom att uppföras revs dessutom, vilket de tre tomterna i kvarteret Palmen och Alen visar. Det finns dock både äldre och nyare bebyggelse i närheten av tomterna, vilket

framförallt syns söder om de nu aktuella tomterna. De nya husen kommer därför läggas till som ytterligare en årsring till den befintliga bebyggelsen. Utformningen bör därför ske med utgångspunkt i de kringliggande byggnaderna. Med undantag för Alen 7 har det tidigare funnits byggnader på alla tre tomterna.

Alen 8 ligger precis norr om den obebyggda tomten längs Bievägen. Huset är uppfört 1945 och ritat av den tidigare stadsarkitekten Erik Schuwert. Fasaden tilläggsisolerades och balkongerna byggdes om 2002. Detta har gjort att de ursprungliga proportionerna gått förlorade och fönstren har hamnat i djupa nischer, vilket är olyckligt ur ett estetiskt perspektiv. Ursprungligen var huset putsat. Foto: Christina Andersson, Sörmlands museum. (SLM D2015-1184)

Den större fastigheten på Alen 9 uppfördes 1958. Exteriört är huset relativt välbevarat vilket är positivt för det kultuhistoriska värdet. Foto: Christina Andersson, Sörmlands museum. (SLM D2015-1185)

Huset på Alen 4 uppfördes 1939-40. Tomten var tidigare obebyggd. Huset var det första i kvarteret att uppföras i tre våningar istället för två. Trots att fasaden förändrats i samband med en tilläggsisolering 1977 har byggnaden till viss del kvar sitt funktionalistiska formspråk. (SLM D2015-1186)

Före detta Tingshuset på Alen 5 sett från Storgatan som uppfördes efter ritningar av Gustaf Clason 1938. Tingssalen fanns tidigare i den högre huskroppen åt norr. Taket är avvalmat vilket bör vara vägledande för den nya byggnadens utformning åt söder. Foto: Christina Andersson, Sörmlands museum. (SLM D2015-1187)

Palmen 2 vid Bievägen uppfördes 1945 samtidigt som huset på Alen 8 mitt emot. Det är också ritat av Erik Schuwert och bär på många likheter med grannhuset i t ex fönstersättning och portomfattningar av kalksten. Huset tilläggsisolerades och fick ny fasad 1981 vilket har förändrat det ursprungliga utseendet med putsad fasad. (SLM D2015-1188)

Kyrkans hus på Boken 1 vid Bievägen uppfördes 1893 åt Oppunda härads sparbank samt Apoteket Svanen. Andra våningen användes som bostad. 1930 köptes huset av Stora Malms församling och pastorsexpeditionen flyttades hit. Huset är ett mycket karaktäristiskt inslag i stadsbilden och av högt kulturhistoriskt värde. Foto: Christina Andersson, Sörmlands museum. (SLM D2015-1189)

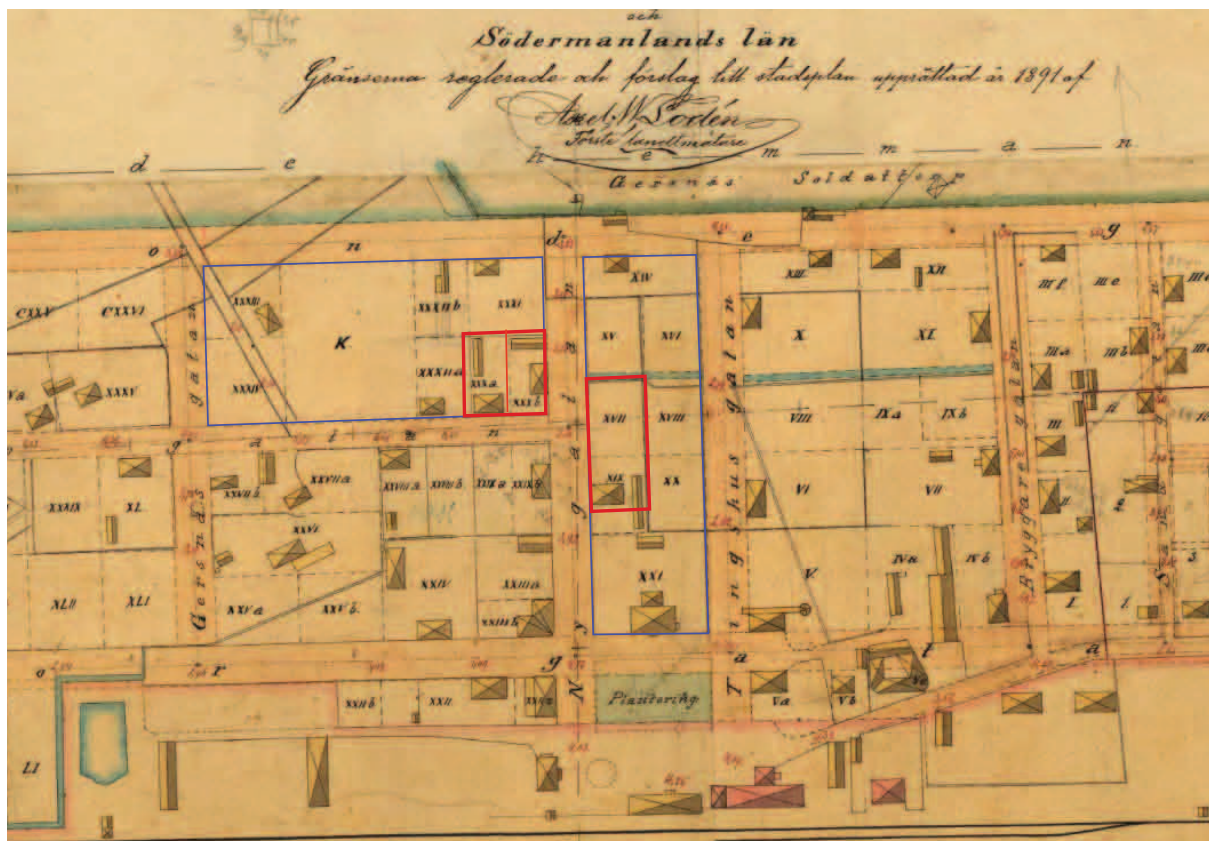

Livsmedelsbutiken uppfördes 1973 på Boken 9 och ersatte då tre byggnader med omgivande trädgårdar. Här fanns tidigare två villor och ett flerbostadshus med långsidan mot Bievägen. Stora och lummiga trädgårdar omgav husen. (SLM D2015-1190)

Katrineholms kyrka uppförd 1903 och ritad av Folke Zettervall och Karl Flodin. Kyrkans exteriör bär spår av jugend såväl som nygotik. Notera det påhängda trapphuset till vänster om tornet samt kalkstensportalen. (SLM D2015-1191)

3. HISTORIK

Utsnitt ur Axel W Lodéns stadsplan upprättad under åren 1891-1895. Kvarteren Palmen och Alen är markerade i blått och tomterna för den planerade bebyggelsen i rött. På planen syns kvarteret Alen i mitten med de byggnader som då var uppförda. Det första tingshuset som uppfördes 1882 syns på tomten längst i söder. I kvarteret Palmen var kyrkan ännu inte uppförd. Notera gatan som löper diagonalt över kvarterets västra del och byggnaderna som är inrättade efter dess sträckning. Detta är vägen mot Gersnäs gård nordväst om staden. Sörmlands Museums arkiv.

Staden utformas

Västra stambanan mellan Stockholm och Göteborg invigdes 1862. En av stationerna på stambanan förlades till Stora Malms socken. Bangårdsområdet och ett litet rektangulärt bebyggelseområde omedelbart norr därom anlades på mark som tillhörde Stensätters gård, som ingick i Ericsbergs fideikommiss och Mauritztorp, som tillhörde Stora Djulö. Stationen fick sitt namn efter den närliggande gården Cathrineholm, möjligen för att det var den äldsta gården i trakten. År 1866 anslöts även järnvägssträckan Katrineholm – Norrköping då Östra stambanan invigdes. Katrineholm blev i samband med detta en viktig knutpunkt för järnvägen vilket låg till grund för stadens framväxt.

Stadens utveckling kan spåras genom de äldre stadskartorna. Redan från början växte staden ut norr och söder om järnvägsstationen även om det var söderut den största expansionen senare skulle äga rum. Bebyggelsen ordnades

redan från början i tydligt planlagda tomtindelningar vilka till stor del följde Adolf Edelsvärds idealplan för järnvägssamhällen som publicerats 1859. De första byggnaderna uppfördes på mark som låg norr om järnvägen, i bangårdsområdets närhet. Kring järnvägen byggdes bostadshus, samt mindre verkstäder och smedjor, som senare utvecklades till industrier.

Katrineholms första stadsplan upprättades under åren 1891-1895 av Axel W Lodén. På denna syns en relativt gles bebyggelse men där husen på tomterna i närheten av stationen är placerade nära gatan. De bredare planerades strälände ut från järnvägen som var stadens naturliga nav med undantag för Storgatan och Kyrkogatan som lades parallellt med densamma. Dessa planerades så småningom med alléer för att ytterligare särskilja dem från de mindre gatorna. Från stationshuset går Nygatan (idag Bievägen) och Tingshusgatan norrut och bildar det smala kvarteret Alen där det första Tingshuset uppfördes 1882. Kyrkans placering var bestämd redan ett par decen-

Fotografi taget 1907, samma år som vattentornet uppfördes, som visar Storgatans sträckning västerut. I mitten av bilden syns det äldre Tingshuset i kvarteret Alen uppfört 1882. De enda byggnader på bilden som finns kvar idag är kyrkan, Kullbergsska huset till vänster i bild, hörnhuset i kvarteret Boken som syns bakom Tingshuset samt sparbankshuset till höger om detta som idag är kyrkans hus. Notera den ljusa byggnaden nära kyrkan längst till höger i bild. Detta är det så kallade Fenix-huset som låg på hörntomten Palmen 3 där ny bebyggelse åter är planerad. Sörmlands Museums arkiv. (SLM M022915)

nier innan den uppfördes 1902. Detta syns på de äldre kartorna där berget är utmärkt med "Plats för kyrka". Under de följande decennierna efter stadens bildande växte en villabebyggelse fram i stadens norra delar.

Bebyggelsen i Norr bestod kring förra sekelskiftet framförallt av hus i en eller två våningar med träpanel eller putsad fasad. Mellan husen bredde trädgårdar ut sig och flera större träd fanns också inom kvarteren.

Norrsaneringen

Under perioden 1935-1950 fördubblades befolkningen och behovet av bra bostäder växte. Bostadsstandarden hade ökat och flera av de äldre husen var trånga, små och omoderna. År 1942 utsågs Katrineholms första stadsarkitekt, Eric Schuwert. Den första generalplanen påbörjades på 1940-talet och var klar 1950. Efter kriget fanns det ett stort behov av bostäder. Kraftig inflyttning, lågt bostadbyggande och brist på arbetskraft gjorde att det var bostadsbrist från mitten av 1945 och under hela 1950-talet. Staden var vid denna tid ett utpräglat villasamhälle. Hyreslägenheter fanns till största delen i fristående hus och många var relativt små. År 1946

köpte staden Katrineholms fastighetsbolag och 1955 omvandlades bolaget KFAB till ett allmännyttigt bostadsföretag. I samband med detta startade den kommunala bostadsförmedlingen år 1951.

År 1959 påbörjades en "sanering" i Katrineholm av de centrala norra delarna. Äldre byggnader som inte ansågs tillgodose moderna krav på bostäder revs. Många av villorna som uppfördes under tidigt 1900-tal ersattes med moderna flerfamiljshus i tre våningar. Endast två kvarter på norr lämnades orörda, kvarteret Almen i väster och Cypressen i öster. Förutom alla hus som revs försvann även de många trädgårdar med fruktträd och planteringar som funnits inom kvarteren. Denna förändring är minst lika påtaglig om man jämför äldre fotografier med idag. Rivningarna pågick fram till 1990-talet.

Kvarteret Alen

De byggnader som tidigare fanns i Kvarteret Alen syns på äldre kartor och fotografier. På stadsplanen från 1891-1895 kan man se att det utöver Tingshuset på Alen 5 fanns två hus med tillhörande gårdsbebyggelse i kvarteret. Ett på tomten längst i norr samt ett på granntomten Alen 6 intill

Flygfoto från 1946 taget västerifrån. Kvarteret Palmen med kyrkan syns till vänster i bild och Kvarteret Alen bakom detta i slutet på Kyrkogatan. Trevåningshusen i kvarteret Palmen och Alen uppfördes året innan bilden togs. Övriga tomter i kvarteren har fortfarande kvar sin äldre bebyggelse, kvarteret Alen även med en stor del trädgårdsytor. Notera också kvarteret Boken närmast i bild där livsmedelsbutiken uppfördes 1973. Tvåvåningshuset åt Bievägen är idag ersatt med parkering och de två husen tillsammans med trädgårdarna hitom det revs också för att ge plats åt den nya butiken. Sörmlands Museums arkiv. (SLM BF04-0522)

Tingshuset. Den senare innehöll Dahlanders specerier och var på båda sidor omgiven av stora trädgårdar. De övriga tomterna i kvarteret bebyggdes omkring år 1900 med undantag för Alen 4 som först 1939-40 bebyggdes med huset som står där idag. Alen 7 har aldrig bebyggts utan hade istället under lång tid planteringar med fruktträd och grönsaksland. 1945 uppfördes flerbostadshuset i tre våningar på tomt nummer åtta efter att det äldre huset rivits. Det nya huset ritades av Erik Schuwert som var stadsarkitekt i Katrineholm mellan 1942-1950. Han kom att rita en stor del av de flerfamiljshus som uppfördes på Norr efter rivningarna. 1958 godkändes bygglov för flerfamiljshuset på de tre tomterna i kvarterets nordöstra del som tillsammans bildade Alen 9. Samtliga hus på de tre tidigare tomterna revs inför uppförandet av trevåningshuset som står här idag. I och med att de äldre husen revs, försvann även en stor del av den grönstruktur som tidigare var det dominerande inslaget i kvarteret. Den sista byggnaden att rivas i kvarteret var huset på Alen 6 som då var kvarterets äldsta, uppfört omkring 1890. Rivningslov gavs 1979 men ingen ny byggnad uppfördes på tomten. Den stora trädgården som även sträckte sig ut över granntomten har sedermera ersatts av parkering.

Kvarteret Palmen

På bergknallen i kvarteret Palmen uppfördes Katrineholms kyrka 1901-1902 efter ritningar av Folke Zettervall och Carl Flodin. Kyrkans läge var dock bestämt redan ett par decennier tidigare vilket syns på de äldre kartorna. På stadsplanen från 1895 syns en äldre vägsträckning i kvarterets västra ände vilken ursprungligen var vägen till Gersnäs gård som ligger nordväst om staden. En antydning till denna sträckning kan spåras till de gångar som går genom kyrkans park idag, även om denna koppling skulle kunna förtydligas ytterligare. På stadsplanen från 1895 syns hur bebyggelsen i kvarteret då var belägen. Ett hus fanns i väster som inrättade sig efter den äldre vägsträckningen, i öster följde bebyggelsen redan det nya gatunätet. Fem tomter fanns då i kvarterets östra ände varav två låg mellan kyrkan och de nuvarande. Alla tomter var bebyggda med hus som låg i anslutning till de kringliggande gatorna. 1945 uppfördes de två trevåningshusen som står där idag och ersatte då ett hus som tidigare låg på samma plats som det mindre åt Bondegatan. De nya husen ritades av Erik Schuwert och var hade ursprungligen putsad fasad. De byggdes ända ut till de angränsande tomterna med brandgavlar

Utsnitt av ett flygfoto taget från öster 1958. Palmen 4 och 3 syns i den övre delen av bilden och Alen 6 i den nedre. Fenix-huset på hörnfastigheten Alen 3 som uppfördes 1903 skiljer sig i utformning mot de äldre husen i samma fastighet men anpassades i skala. Notera gårdsbebyggelsen i båda kvarteren som utgjordes av huslängor i en våning. Sörmlands Museums arkiv. (SLM BF04-1292)

och var uppenbarligen tänkta att byggas ihop med hus på angränsande tomter, något som dock aldrig skedde. Under 1950-talet revs det mindre envåningshuset på Palmen 5 som inlemmades i kyrkans fastighet och idag utgör parkering för kyrkans besökare. Under början av 1960-talet revs också huset på motsående tomt åt Bondegatan och inkorporerades med kyrkans fastighet.

På Palmen 4 som idag är tänkt att bebyggas låg tidigare ett mindre hus i en våning som uppfördes 1885. Det revs någon gång under 1970-talet. På Palmen 3 låg ett hus i två våningar med fasad åt Bievägen som syns på en karta från 1880. 1903 uppfördes ytterligare ett hus på tomten i hörnet Bievägen/Kyrkogatan som byggdes ihop med det äldre. Huset, som kallades Fenix-huset, var putsat och i två våningar med brutet tak och inredd vindsvåning. Det revs tillsammans med det äldre 1979.

Fenix-huset som tillhörde fastigheten Palmen 3 och låg i hörnet på korsningen Biegatan/Kyrkogatan. Huset låg nära gatan vilket bör vara vägledande för de nya byggnaderna. Foto hämtat ur Katrineholm : vår stads historia från andra världskriget till sekelskifte. D. 2, sid 241.

5. KULTURHISTORISKT VÄRDE

Stadsplanen

Gatunätet fastslogs definitivt i den första stadsplanen från 1895 av Axel W Lodén. Redan innan detta fanns det dock troligen en idé om hur bebyggelsen skulle ordnas. Detta syns på de redan uppförda byggnaderna vid stadsplanens upprättande. Även om bebyggelsen förändrats över åren är kvartersindelningen oförändrad sedan stadsplanens tillkomst. Gatunätet tillsammans med kvartersindelningen är därför av högt kulturhistoriskt värde.

Bebyggelsens skala

Ursprungligen bestod bebyggelsen på norr av hus i en till två våningar i varierande storlek. I och med de omfattande rivningarna som utfördes efter andra världskriget så förändrades skalan och de nya husen byggdes istället i regel i tre våningar. Med undantag för Norr City som reser sig sju våningar har skalan sedan dess bibehållits och är därmed ett viktigt karaktärsskapande drag för stadsdelen. Detta är viktigt inte minst med tanke på den platta topografin med få naturliga upphöjningar. Kyrkan lades avsiktligt på en av de två naturliga upphöjningar i landskapet vilket gör att nya höga byggnader skulle påverka kyrkans dominerande läge i stadsbilden negativt.

Kyrkan

Katrineholms kyrka ritades av Folke Zettervall och Karl Flodin, och ritningarna bearbetades även av Carl Möller. Kyrkan bär spår av både jugend så väl som nygotik i sin utformning. Anmärkningsvärda detaljer är trapphuset som finns i ett litet sidotorn påhängt kyrktornet, den kalkstensomfattade porten samt det dekorativt lagda skiffertaket. Genom sin utformning och placering är den av högt arkitektoniskt såväl som arkitekturhistoriskt värde.

Alléerna

De bredare gatorna på Norr försågs omkring förra sekelskiftet med alléer. Storgatan, Bievägen, Tingshusgatan, Bondegatan och Kyrkogatan hade alla alléer i hela sin sträckning. Idag är de på vissa håll decimerade, och på sina ställen helt försvunna. Området kring korsningen Kyrkogatan/Bievägen har dock fortfarande kvar sina alléer i stor utsträckning. Dessa är av högt kulturhistoriskt värde och viktiga att bevara.

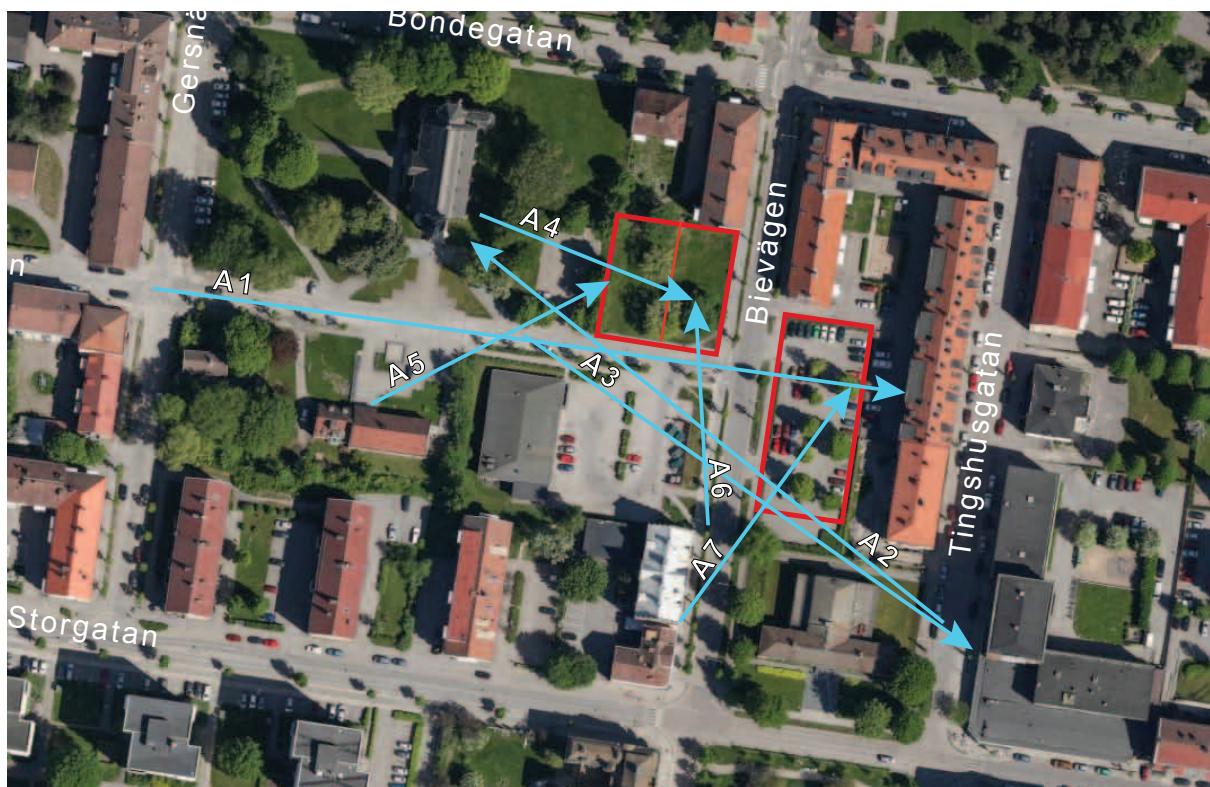
Före detta Tingshuset

Tingshuset uppfördes 1938 efter ritningar av Gustaf Clason, son till Isak Gustaf Clason. Gustaf Clason arbetade med en utvecklad funktionalistisk stil och ritade flera utpräglat modernistiska byggnader, bland annat Thulehuset på Sveavägen i Stockholm. Tingshuset är uppfört i två våningar med fasader i gult tegel och har täta fönsterrader där bottenvåningens fönster är större än övervåningens. Utformningen är enkel och de dekorativa elementen är reducerade till portens utformning samt en tandsnittsfris under takfoten. Byggnaden har genom sin utformning ett högt arkitektoniskt värde och genom sin proveniens ett högt arkitekturhistoriskt värde. Även om huset idag inte längre används som tingshus återspeglas den tidigare användningen bland annat i utformningen och portens utsmyckning i form av fru Justitia med ett svärd i handen. Detta tillsammans med att ett tingshus legat på samma plats sedan 1882 ger byggnaden ett högt pedagogiskt- samt kontinuitetsvärde.

Kyrkans hus

Kyrkans hus uppfördes 1893 och inrymde från början bank och apotek. Byggnaden har ett särpräglat formspråk som i relation till sin omgivning är sällsynt och kan likställas med Kullbergsska huset. Trots att exteriören har förändrats något över åren i form av utbytta fönster och port är byggnaden av högt arkitektoniskt värde. Genom sin ålder är byggnaden dessutom viktig för den omgivande bebyggelsen och har därför ett stort miljöskapande värde. Huset är omnämnt i kunskapsunderlaget till riksintressebeskrivningen som en av de betydelsefulla byggnaderna i det nya stationssamhället.

6. SIKTLINJER SAMT ANALYS AV VÄRDEBÄRANDE KOMPONENTER

Ortofoto med betydelsebärande siktlinjer markerade. De obebyggda tomterna i Palmen och Alen är markerat i rött. Varje siktlinje finns representerat av ett fotografi taget ur vinkeln som visas enligt pilen. En del av siktlinjerna är dessutom närmre beskriven i texten nedan.

De nya byggnaderna kommer att bli synliga från flera håll vilket gör att höga krav behöver ställas i fråga om utformning och skala så att de på ett bra sätt kan integreras i den befintliga bebyggelsen. Den obebyggda tomten i kvarteret Alen befinner sig i slutet på Kyrkogatan och en ny byggnad kommer därför att bilda ett fondmotiv från väster. Kyrkogatan är helt rak och bortsett från en liten upphöjning vid kyrkoplanen saknar den också höjdskillnader. Detta gör att sikten är god med en så gott som obruten siktlinje från väster till öster (A1). En byggnad tre våningar skulle vara synlig från andra våningen längst i väster och i sin fulla höjd från kyrkan. Detta fondmotiv kan med fördel utnyttjas i utformningen av den nya byggnaden där till exempel entrén kan placeras mitt framför Kyrkogatan.

Från Tingshusgatan är idag kyrkan synlig mellan före detta Tingshuset och bostadshuset norr om detta på kvarterets östra sida (A2). Denna siktlinje kommer med största sannolikhet brytas i samband med den nya bebyggelsen. Kyrktornet kan fortsatt vara synligt över Tingshusbyggnadens lägre del om den nya byggnadens södra del inte görs för hög. En omvänd siktlinje finns

dessutom i riktningen från Kyrkogatan mot Tingshusgatan (A3). Här är det det höga cityhuset "Norr City" som höjer sig över den övriga bebyggelsen vilket är betydelsebärande för kopplingen till Kyrkogatan.

Från Bievägen kommer hörnhuset på Palmen 3 att vara framträdande då man kommer från Storgatan (A6). Höjden på den befintliga bebyggelsen i Palmen 2 bör vara vägledande. I Fenix-huset som tidigare låg på tomten fanns en frisersalong på hörnet. En lokal med någon liknande verksamhet skulle med fördel kunna placeras i det nya huset.

Utformningen av den nya byggnadens södra del i Alen 6-7 är dessutom viktig i relation till Tingshuset. Tingshusets tak är avvalmat åt norr vilket även Alen 4 är mot söder. Detta bör också vara vägledande för takutformningen av den nya byggnaden.

Ett större träd finns idag vid Tingshusets parkering. Trädet fungerar både som en länk såväl som en avskiljare mellan Tingshuset och den nya byggnaden och är därför viktigt att bevara.

A1: Kyrkogatan åt öster sett från korsningen med Skolgatan. Den nya byggnaden i Kvarteret Alen kommer bli ny fondbyggnad i slutet på Kyrkogatan. Utformningen av den nya byggnaden bör styras av detta faktum. T ex kan en port med fördel läggas i slutet på gatan. Allén längs Kyrkogatan utgjordes från början av två trädtrader men den norra raden togs bort någon gång under mitten på 1900-talet. (SLM D2015-1192)

A2: Idag är kyrkans torn synligt från Tingshusgatan. Denna siktlinje kommer troligen försvinna i samband med att man bebygger Alen 6-7. Kvarteret hade tidigare en mycket grönska vilken till stor del försvann i samband med förtätningen av kvarteret. De få träd som ännu finns kvar är därför extra viktiga att bevara, alternativt ersättas med nya. (SLM D2015-1193)

A3: Från Kyrkogatan är det höga centrumhuset Norr City synligt. Bortsett från detta hus är bebyggelsen inte högre än tre våningar. Denna siktlinje kommer troligtvis att påverkas men blir beroende på hur utformningen av det nya huset i kvarteret Alen utformas åt söder. (SLM D2015-1194)

A4: Siktlinje från kyrkans östra vägg mot de Palmen 3 och 4. Idag såväl som historiskt har träden utgjort en väsentlig del av kvartersstrukturen. De träd som idag finns längs de obebyggda tomternas norra sida bör om möjligt sparas. Höga krav bör ställas på utformningen av den nya byggnaden i Palmen 4 som angränsar till kyrkans park. Byggnaden bör påverka sikten från kyrkporten tillika parken runt kyrkan i så liten utsträckning som möjligt. (SLM D2015-1195)

A5: Utsikt från församlingshemmets trappa mot Palmen 4 och 3. Tomterna ligger precis till höger om parkeringen i mitten av bilden. Tomternan skymts delvis av de träd som står precis vid tomtgränsen mellan kyrkan och Palmen 4. Palmen 4 ligger något högre upp i sluttningen mot kyrkan och byggnadshöjden är därför extra känslig just här. För att inte bli dominerande i sin omgivning bör den snarare vara lägre än hörntomten på Palmen 3. (SLM D2015-1196)

A6: Utsikt längs Bievägen norrut med Palmen 3 och 4 till vänster. Den nya byggnaden på hörntomten i Palmen 3 blir viktig i relation till den övriga bebyggelsen längs Bievägen. Skalan med hus i tre våningar bör inte förändras. Det nya huset bör byggas ihop med Palmen 2 och takfoten bör ansluta till detsamma. Husen bör placeras i direkt anslutning till tomtgränsen åt gatan. (SLM D2015-1197)

A7: Utsikt från Bievägen åt nordost med den obebyggda tomten i kvarteret Alen i mitten av bilden. Allén är mycket viktig men har till viss del decimerats på den östra sidan. De träd som finns kvar är viktiga att bevara och trädraden bör efter byggtiden kompletteras där träd saknas. Infarter till gården samt eventuella garage bör anpassas efter mellanrum i den befintliga allén. (SLM D2015-1198)

7. SLUTSATS

På grund av att merparten av de nu aktuella tomterna i kvarteret Alen och Palmen tidigare varit bebyggda, skulle ny bebyggelse inte nödvändigtvis påverka området negativt ur kulturhistorisk synvinkel. Det bör däremot ställas höga krav på den nya bebyggelsen så att de kulturhistoriska värdena som finns på platsen idag inte ska gå förlorade. Genom att utgå från kvarterens historia kan dessa värden istället stärkas vilket kan ses som en resurs i utformningen av de nya byggnaderna.

Sammanfattning av rekommendationer för ny bebyggelse

- Tidigare byggnader på platsen har historiskt sett till stor del varit putsade, men på varje tomt fanns även gårdsbebyggelse i trä. Idag har dock flera byggnader i området tegelfasader samt även olika typer av skivmaterial, vilket gör att ett specifikt materialval är svårt att förorda. Det är dock viktigt att påpeka att fasadmaterial bör väljas med utgångspunkt i kvalitet och hållbarhet.
- Historiskt sett var de flesta byggnader på Norr inte högre än två våningar. I samband med att äldre hus revs och ersattes med nya, byggdes dessa istället i tre våningar. För att inte omgivande byggnader, såsom exempelvis kyrkan, Kyrkans hus och före detta tingshuset ska påverkas negativt bör byggnadsskalan med hus i tre våningar inte överstigas.
- Byggnaderna längs Bievägen saknar idag balkonger åt gatan, med undantag för en på Kyrkans hus. Balkonger åt Bievägen på ny bebyggelse bör därför undvikas eller minimeras.
- En ny byggnad i Palmen 4 kommer att bli närmsta granne till kyrkan vilket gör att utformningen här är extra känslig. Istället för att se detta som en begränsande faktor kan närheten till Kyrkoparken och dess något dolda läge istället ses som en resurs som kan utnyttjas vid utformningen. Palmen 3 ligger på hörnet i korsningen Bievägen/Kyrkogatan och kommer därför vara välexponerad när man kommer från Storgatan i söder. Detta bör leda till att höga krav ställs vid utformning och materialval.
- Alen 6-7 är placerad i slutet på Kyrkogatan och kommer därför bilda ett fondmotiv sett från väster. Även här bör höga krav ställas på utformningen av ny bebyggelse. Ett entréparti kan med fördel placeras centralt mot Kyrkogatan. Utformningen av byggnadens södra del är viktig i relation till det före detta tingshuset i Alen 5. Tingshusets tak är avvalmat vilket bör vara vägledande för den nya bebyggelsen.
- Ny bebyggelse på tomterna bör läggas i direkt anslutning till gatan, likt befintlig bebyggelse. Verksamhetslokaler bör även övervägas, framförallt i hörnet på Palmen 3.
- Grönstrukturen i kvarteret Alen och Palmen såväl som på övriga kvarter i Norr var tidigare ett dominerande inslag i stadsbilden. En grönskande gårdsstruktur bör vara vägledande för de ytor som inte är tänkta att bebyggas.
- Alléerna planterades för att markera de större och viktigare gatorna. Dessa är fortfarande ett viktigt inslag i stadsbilden och bör bevaras och kompletteras där trädraderna är brutna. De är också viktiga som ett pedagogiskt element för att tydliggöra den gamla stadsplanen.

8. KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

Tryckta källor:

Hjelmberg, Hilding, Katrineholm. [Bok 2], *Från sekelskifte till stadsblivande*, Revid. omtr., [Stadsarkivet], Katrineholm, 1978[1973]

Fremle, Lars & Eggerud, Inga (red.), *Katrineholm: vår stads historia från andra världskriget till sekelskifte*. D. 1, Katrineholms kommun, Katrineholm, 2004

Fremle, Lars & Eggerud, Inga (red.), *Katrineholm: vår stads historia från andra världskriget till sekelskifte*. D. 2, Katrineholms kommun, Katrineholm, 2004

Sörmlandsbygden: Södermanlands hembygdsförbunds årsbok, Södermanlands hembygdsförbund, Nyköping, 1942

Otryckta källor:

Riksintresse för kulturmiljövården, Katrineholm D28: http://www.lansstyrelsen.se/sodermanland/SiteCollectionDocuments/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/planfragor/Riksintressen/Kulturmiljo-kunskapunderlag/d28_katrineholm-kunskapsunderlag.pdf

Bebyggelsehistorisk områdesbeskrivning av Katrineholms stad: http://www.sormlandsmuseum.se/PageFiles/16634/KN-SLM13-045,%20Katrineholms%20stad,%20Rapport_l%c3%a5g.pdf

Arkiv

Sörmlands Museums arkiv, Nyköping

Bygglovregistret, Katrineholms kommun